

INTERKULTURNÍ KOMPETENCE A JEJICH ROZVOJ PROSTŘEDNICTVÍM TĚLESNÉ VÝCHOVY*

Ludmila Fialová

Anotace: Cílem této studie je analýza kritérií pro úspěšné interkulturní učení a deskripce podmínek, za kterých probíhá žádoucí interkulturní kooperace. Článek přináší informace o možnostech sportu a tělesné výchovy v budování interkulturních kompetencí žáků. Představeny jsou dva konkrétní projekty.

Program „Rozvoj interkulturních kompetencí prostřednictvím sportu v rozšiřující se Evropské unii“ je realizován na 4 univerzitách Evropy a má za úkol připravit budoucí učitele na multikulturní realitu ve škole. Shromažďuje vědomosti o integraci sportem a ověřuje integrační metody prostřednictvím sportu.

Program „Pohybová kultura různých kontinentů“ přispívá k obohacení vědomostí, budování pocitu respektu, tolerance, spoluzodpovědnosti u žáků základních i středních škol. Sport i tělesná výchova mohou významně přispět k výchově kulturně kompetentních občanů a pomoci v interkulturním vzdělávání.

Klíčová slova: kulturní standardy, interkulturní kompetence, integrace, kooperace.

Úvod

V zahraničí, zvláště v zemích s tradičně multikulturním charakterem společnosti, je problematice interkulturní výchovy věnováno mnoho prostoru v publikacích i výzkumu. V české pedagogické literatuře je v centru zájmu spíše jen romská problematika, ale transdisciplinárně se toto téma neřeší. Potřebu zabývat se komplexně uvedenou problematikou nastiňuje v našem prostředí především Jan Průcha, který se fenoménu multikulturality i koncepci multikulturní výchovy u nás věnuje do hloubky. Česká pedagogika opouští tradiční tihnutí k monokulturnímu pojetí výchovy a vzdělávání (Walterová 2002). Důvodem k tomu je i globalizace, migrace a mobilita, které ovlivňují každého z nás.

Stále častěji jsme v dnešním světě svědky různých nedorozumění, konfliktů. Jsme konfrontováni s odlišnými názory, pohledy

na svět, způsoby jednání atd. Proto dnešní člověk potřebuje takové vzdělání, které mu umožní přijímat různorodost jako pozitivní jev a hodnotit rozdíly mezi lidmi z různých kultur jako přínosné. Takové poznání může přispět k vytvoření respektujících vztahů mezi různými kulturami. Podobné vzdělávání vede žáky k uznávání kulturní rozmanitosti a otevírá cestu bohatšímu životu, myšlení a chápání světa. Vstup do Evropské unie, konflikty projevující se v soužití romské minoritní populace a majoritní společnosti, nepříznivé postoje vůči uprchlíkům a žadatelům o azyl – to vše podporuje nutnost zavádět multikulturní výchovu v našem prostředí. Nápadné rozdíly v barvě pleti, stavbě obličeje a těla nemohou v žádném ohledu sloužit jako podklad k odlišnému hodnocení osob. Ale ani míra technického nebo ekonomického rozvoje určitých skupin nesmí vést k jejich rozdílnému hodnocení.

* Článek vznikl s podporou VZ MSM 0021620864 a 119019-CP-1-2004-DE-COMEBNIUS-C21.

Kulturní standardy

Kultura zahrnuje velmi širokou oblast, od předmětů vyrobených lidmi přes řeč, hodnoty, ideje, pohled na svět a filozofii až ke způsobu zacházení s živými a neživými věcmi. Všichni lidé žijí ve své specifické kultuře a rozvíjejí ji. Kultura ovlivňuje jejich vnímání, myšlení, hodnoty a jednání (Thomas 1996).

Príslušníci jednotlivých kultur se neliší jen svým chováním, ale i řešením úkolů v určitých podmínkách. Tyto odlišnosti jsou dány rozdílnými kulturními standardy. Kulturní standardy jsou způsoby vnímání, myšlení, hodnocení a jednání, které většina příslušníků jedné určité kultury považuje za obvyklé, normální, typické a společensky závazné jak pro sebe, tak pro ostatní. Vlastní chování i hodnocení chování druhých se těmito standardy řídí a reguluje. Individuální a pro skupinu specifický způsob užívání kulturních standardů k regulaci chování může mít určitou toleranční zónu. Chování, které se pohybuje za hranicí této zóny, sociální prostředí odmítá a postihuje (Nový 2005).

U různých kultur se setkáváme také s různým vztahem k vlastnímu tělu, rozdílně jsou hodnoceny požadavky na jeho zdatnost a funkčnost, jinak je vnímána krása lidského těla i jeho zdraví. Kulturně podmíněné je také chování směřující k péči o tělo – stravovací a pohybové návyky, pravidelné návštěvy u lékaře, kosmetická péče i hygiena... Rozdíly nacházíme mezi vzdálenými kulturami, v jednom regionu i mezi příslušníky sousedních zemí, jak ukázal výzkum „Sport, zdraví a tělesné sebepojetí v zemích střední a východní Evropy“, realizovaný ve třech evropských státech – České republice, Německu a Rusku (Mrazek; Fialová; Bychovskaja 1995–1998). Autoři našli rozdíly v chování pro zdraví, v péči o tělo, v sebepojetí i v míře spokojenosti s vlastní osobou

a tělem... Motivace k žádoucímu chování (pohybové aktivity, stravovací návyky, zdravotní péče, vyrovnávání se s odlišností ...) se také liší – čím více na východ, tím spíše převládají vnější aspekty motivace, jako např. vítězství a výkon ve sportu, pěkný vzhled s nalíčeným obličejem a opáleným tělem, aktivity vykonávané spíše proto, že jsou *in* než z vlastního přesvědčení, důraz na to, co mohou ostatní vidět ... (Mrazek; Fialová; Bychovskaja 2004).

Úspěšnost interkulturního jednání

Jedním ze zásadních cílů interkulturní výchovy je naučit lidi v kulturně cizím prostředí úspěšně jednat a chovat se přitom adekvátně této kultuře. Za kulturně kompetentní lze považovat osobu, která se naučila vnímat zvláštnosti hostující kultury, chápat je a adekvátně jednat, aniž se vzdala vlastní kulturní identity, či vypustila ze zřetele cíle svého pobytu v zahraničí.

Interkulturní kompetence není určována jen *osobnostními faktory*, ale přesto se ukazuje, že některé mají velký význam. K nim patří především: schopnost navazovat snadno kontakty, optimismus, otevřenost a absence etnocentrismu, tolerance, empatie, frustrační tolerance, tolerance nejednoznačnosti, flexibilita rolí, trpělivost, ochota analyzovat sociální vjemy, pozitivní sebepojetí, sociální kompetence k řešení problémů, zaměřenost na cíl, ochota se změnit, schopnost učit se... (Nový 2005).

Situační faktory mají vliv na to, jak snadno nebo obtížně se bude interkulturní kompetence formovat. Situačními faktory jsou možné kombinace osob, míst a událostí, které mohou běžně nastat. Jsou to např.: kontakt s místními lidmi, klimatické podmínky, počet osob přítomných v situaci, osobní, popř. neosobní interakce, status partnera interakce, chování partnera interakce, rámcové

časové podmínky, mocenské poměry, vztah k nadřízenému a kolegům, stupeň známosti ... (Nový 2005). Právě u takových situačních faktorů, které jedinec nemůže změnit, jako jsou např. klima, lokální podmínky, právní poměry nebo pracovní podmínky, je jasný jejich potenciální vliv na úspěšnost interkulturního jednání.

Požadavky na multikulturní vzdělávání

Podle Buriánka (2007) interkulturní vzdělávání jedinci umožňuje rozvíjet chápání a přijímání různorodosti jako pozitivního jevu a hodnotit rozdíly mezi příslušníky různých kultur jako přínosné. Odlišnost by neměla být chápána jako potenciální zdroj konfliktu, ale jako příležitost k vlastnímu obohacení. Interkulturní vzdělávání přispívá k vytváření respektujících vztahů mezi příslušníky různých sociokulturních prostředí tak, aby bylo možno vyhnout se negativním trendům, ke kterým v multikulturních společnostech dochází (růst meziskupinového napětí, diskriminace, xenofobie, rasové násilí, ale i krize identit).

V českém prostředí se multikulturní výchova většinou zaměřuje na záležitosti soužití s Romy, na pomoc romským žákům při začleňování do školního vzdělávání. Proto dnes nalézáme již velmi početnou literaturu, týkající se edukačních problémů romské minority v České republice, a vyvíjeny jsou v tomto směru mnohé prospěšné aktivity. Zkušenosti pedagogů a výsledky psychologických vyšetření školní zralosti potvrzují, že se romské děti liší od standardní populace dětí daného věku v oblasti jazykové, sociální, kulturně-společenské i pohybové. Proto je třeba začlenit romské děti do zájmových kroužků (hudebních, tanečních, pohybových, dramatických), aby zažily pocit úspěšnosti, který pozitivně působí na jejich vztah ke škole a společnosti (Šotolová 2003).

Podle Šindelářové (2005) je třeba zajistit, aby:

- každý žák měl stejnou příležitost k využití svého potenciálu
- každý byl připravený pro život v multikulturní společnosti
- učitelé byli připravováni k tomu, aby uměli usnadnit učení každému, bez ohledu na kulturní prostředí, ze kterého pochází
- školy aktivně potlačovaly každý projev diskriminace
- pedagogičtí pracovníci hráli aktivní roli při přípravě vyučování a přizpůsobování tradičního vzdělávání s ohledem na skutečnost, že účastníky budou žáci různého původu, ras a náboženství

Multikulturní výchova by měla nabídnout pro majoritní skupinu i pro vzdělávání menšin program takový, aby překonával sociokulturní handicap.

Interkulturní kompetence a jejich rozvoj ve škole

Lze očekávat, že mladí lidé, zejména po vstupu na trh práce, budou v kontaktu s různými cizinci a tudíž by měli být připravováni na to, že příslušníci jiných etnik a kultur mohou mít odlišné hodnotové systémy, kulturní vzorce chování, komunikační etiketu apod. To se týká zejména řady profesí, v nichž je kontakt s příslušníky jiných kultur běžnou součástí pracovní činnosti (pracovníci obchodu a turismu, učitelé, zdravotnický personál, policisté, úředníci státní správy – atd.). Zde má multikulturní výchova směřovat k vytváření základů interkulturní kompetence (Průcha 2004).

Pokud přicházíme do kontaktu s jinými kulturami častěji, je důležité vědět, jak se dá interkulturním problémům zabránit, nebo jak je můžeme konstruktivně zvládat. Je zřejmé, že jde o učební procesy. Výzkum se proto snaží odlišit různé formy interkultur-

ního učení, definovat kritéria pro úspěšnost, příčiny neúspěšného interkulturního učení, a analyzovat podmínky, za kterých k úspěšnému interkulturnímu učení dochází.

Kulturní kompetence jsou v současném světě velmi důležité. Proto je jedním ze základních cílů nových projektů snaha naučit lidi v kulturně cizím prostředí úspěšně jednat a chovat se přitom adekvátně této kultuře.

Ústředními socializačními činiteli interkulturality jsou rodiče, vrstevníci a škola. Výzkumy z oblasti vývojové psychologie ukazují, že děti často přebírají postoje k cizincům, a to i po té, kdy se s rodiči názorově v jiných oblastech už rozešly (Nový 2005). Rodina i škola dostávají v současném světě nové úkoly, ale rodiče ani učitelé nejsou dostatečně vzdělávání pro tuto novou situaci. Výzkum ukázal, že zúčastnění většinou řeší interkulturní rozdíly a problémy s citem. Společnost podporuje programy, které mohou kulturním nedorozuměním a předsudkům předcházet. Proto se i současná škola snaží vyrovnat s novými požadavky a rozvíjet pochopení i přijímání různorodosti jako pozitivního jevu, který může každého obohatit.

Podmínky pro kooperativní skupinové vyučování

Bylo prokázáno příznivé působení kooperativního vyučování na interkulturní styky. Podmínky, za kterých meziskupinové kontakty přispívají k odbourávání vzájemného nepřátelství a předpojatosti, jsou tyto (Gieß-Stüber 2002, Nový 2005):

- *Kooperace místo konkurence*

Kooperace znamená faktickou a rovnoprávnou spolupráci mezi osobami. Konkurence naopak odbourávání předsudků zabraňuje. Jednou z hlavních příčin vzniku předsudků je totiž sklon dělit všechny osoby na členy vlastní a cizí skupiny. Konkurence

takové rozlišování ještě posílí. Proto by např. ve sportovním utkání neměly hrát proti sobě 2 konkurenční skupiny, ale 2 skupiny namíchané z příslušníků obou původních rozdílných skupin.

- *Podobnost statusu*

Odbourávání předsudků je podporováno tím, když osoby, které se setkají, zjistí, že mají stejné, nebo podobné ekonomické a sociální postavení. Bohatší lidé naopak mohou být vnímáni chudými (např. v rozvojových zemích) jako větší, hlučnější, arogantnější, vzdělanější – a to posiluje předsudek rozdílnosti.

- *Příležitost k budování osobních vztahů*

Čím povrchnější je kontakt mezi osobami z rozdílných kultur, tím spíše hrozí nebezpečí upevnění předsudků. A naopak: čím užší je kontakt, tím je větší i šance na poznání partnera a jeho vnímání nezkresleně. Chybné je organizovat 2x do roka sportovní utkání na principu konkurence mezi 2 skupinami (např. úředníci z kraje, místní Romové), které se téměř neznají a vycházejí z rozdílného sociálního prostředí.

- *Positivní obecné sociální klima*

Je vhodné sociální klima, ve kterém je partnerné, že si zúčastnění kontakt přejí, pozitivně ho hodnotí a aktivně podporují.

- *Uznávané autority jako pozitivní vzory podporující kontakty*

Odbourání předsudků mohou podpořit lidé, které multikulturní setkávání těší, příkladně ho zvládají a tím pozitivně působí na ostatní.

- *Sledování společných nadřazených cílů*

Kategorizace ve smyslu „my Češi“ a „vy Romové, cizinci“ probíhá zpočátku zcela automaticky. Tvorbě předsudků ale může zabránit existence tzv. třetí kategorie, do níž mohou patřit příslušníci z obou skupin. Tak lze vytvořit skupinu hráčů fotbalu, tanečníků, volejbalistů aj. Takové skupiny pak podporují identitu svých členů více, než jejich národní příslušnost.

- *Žádné extrémně negativní postoje*

Snadněji zabráníme vzniku předsudků, pokud nejsou postoje k důležitým tématům ani na jedné z obou stran příliš negativní. Naopak předsudky nelze odstranit, pokud extrémně negativní vzájemné postoje existují již před setkáním.

Pozitiva využití sportu a tělesné výchovy v multikulturním vzdělávání

Pohybové hry (předcházející cílevědomé sportovní aktivité) poskytují značný prostor pro otevírání různých kulturních kontextů zvláště tam, kde je složení žáků ve třídě různorodější. Velký význam má rozvoj citu k souhře ve skupině a vytváření příležitostí pro ocenění a uplatnění těch žáků, kteří nevynikají v ostatních oblastech a předmětech. Obdobné příležitosti poskytují různé druhy sportů, zvláště kolektivní hry.

Sport je pro mnohé z nás zdrojem radosti a osobního naplnění, zároveň se těší velké popularitě u mládeže, a tím se stává nejčastější volnočasovou aktivitou. Může být ovšem i silným nástrojem v řešení mnoha sociálních a osobních problémů. Při sportu se snadněji odstraňují bariéry, rozšiřují možnosti a zvyšují volby. Právě proto je ideálním prostředkem pro poznávání nových lidí, včleňování jedinců do kolektivu a budování sehraného týmu z různých individualit. Jednoznačně lze využít sport a tělesnou výchovu jako možnost poznávání a sbližování lidí i kultur.

Nelson Mandela nemohl pronést pravdivější slova, když řekl: „Sport má nepřekonatelnou moc spojovat.“ Dává dohromady lidi různého věku, sociálního zázemí, národnosti, náboženství, pohlaví. Při jiné příležitosti než při sportu, by mohlo být obtížné začlenit do jedné skupiny lidi s různým vyznáním, barvou pleti nebo sociálním postavením, ale při

pohybové aktivitě a hře mají všichni stejný zájem a společný cíl. Tím se otevírá možnost pro nenásilnou integraci minoritních etnických skupin. Na hřišti není čas vyhledávat spojení, který je mi podobný.

V tělesné výchově se žáci a žákyně projevují ve své tělesnosti, která může být současně podnětem k prožívání odlišnosti, k projevení vlastní identity a vyrovnání se s cizorodostí, čímž také může vést k cílené změně. Sport se liší od ostatních oblastí života především svým bezprostředním pohybovým prožíváním. Jedinec projevuje sám sebe při tělesných a pohybových aktivitách. Účast ve sportu nemůže být předstírána jako v některých jiných školních předmětech. Proto jsou například reakce na cizorodost či odlišnost bezprostředně viditelné. Pohybem mohou být podněcovány sociální vztahy. Pokrok v učení je vidět v rovině aktivity, náplně, stejně jako v sociální rovině i bez zpětné vazby prostřednictvím druhé osoby. Pohybem lze také posilovat sebedůvěru jedince.

K základním výhodám sportu, podporujícím interkulturní učení patří (Gieß-Stüber 1999):

- příležitost k osobním setkáním a vzájemnému poznávání se během sportovních akcí
- jazykové porozumění ve sportu není tolik důležité, jazyková bariéra se odbourává
- možnosti plnění různorodých úkolů, při nichž každý může být pro druhé prospěšný
- výsledky učení jsou více viditelné než ve většině jiných předmětů
- bezprostřednost tělesných prožitků a zkušeností
- autenticita pohybu

Používání vlastního těla je ovlivněno kulturním chápáním výkonu, stejně jako pochoopením, kde jsou hranice studu a trapnosti. Názory na pohyb, hru a sport se historicky vyvíjejí, stejně jako např. představa o legi-

timitě tělesného násilí. Ideál tělesné krásy, zdraví a zdatnosti se vyvíjí nejen historicky, ale také geograficky. Poznávání cizí, neznámé kultury může obohatit nám známou a námi zažitou kulturu.

Pohybové programy podporující toleranci a spolupráci

V současnosti již na řadě škol byly realizovány programy rozvíjející interkulturní kompetence v různých předmětech. Lze doporučit, aby skupiny byly sestaveny etnicky a výkonově heterogenním způsobem; poskytnutý materiál a úkoly by měly být tvořeny tak, aby jednotliví členové měli různé dílčí informace a každý mohl poskytnout skupině svůj příspěvek. Program rozvíjející spolupráci posiluje i sebehodnocení a motivaci (Erdmann 1999).

Program „Rozvoj interkulturních kompetencí prostřednictvím sportu v rozšiřující se Evropské unii“ je konkrétním programem podporovaným z Bruselu (2005–2007). Je realizován na čtyřech univerzitách Evropy:

- Česká republika: Fakulta tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy v Praze (Fialová, Waic)
- Německo: Albert-Ludwigs-Universität - Institut für Sport und Sportwissenschaft ve Freiburgu (Gieß-Stüber, Blecking)
- Francie: Université Marc Bloch - Unité de Formation et de Recherche en Sciences et Techniques des Activités Physiques et Sportives ve Štrasburku (Gasparini)
- Polsko: AWF Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej w Gorzówce Wlkp. (Grochowski)

Tento program má za úkol připravit budoucí učitele na multikulturní realitu ve škole. Cílem projektu je vytvořit přehled o historii, sociologii a vyučování kultury pohybu v zakládajících státech Evropské unie (Německo a Francie) i v nových zemích (Česká repub-

lika, Polsko). Projekt je založen na procesech vytváření identity, poznání rozdílů a odlišnosti. Program chce shromáždit vědomosti o integraci sportem, ověřit integrační metody prostřednictvím sportu uvnitř jednotlivých zemí a současně napomoci integračním procesům uvnitř Evropské unie.

Setkání studentů ze čtyř evropských univerzit se konalo každoročně (po 3 roky) v jedné ze zúčastněných zemí. Na programu byly teoretické přednášky zabývající se tématy jako „Sport, kulturní identita a vyrovnávání se s cizorodými jevy“, „Sport a integrace“, „Kulturní standardy a jejich historické kořeny“, „Podmínky pro úspěšnost učení v multikulturní realitě“, „Komunikace a kooperace ve sportu“ apod. Praktická cvičení zahrnovala ukázky národních pohybových kultur, kooperativní hry a sporty, překonávání neznámého prostřednictvím pohybu atd. (Fialová 2006). Na programu byly i kulturní aktivity, jejichž cílem bylo rozšíření poznatků o hostitelské zemi, jejím jazyku, tradicích. Tyto workshopy měly za cíl rozvíjet u studentů – budoucích učitelů – kompetence na bázi komunikace, poznatků o kulturně podmíněných konceptech jednotlivých etnik i obsahové náplně výchovy. Takovéto zkušenosti, získané v rámci zemí Unie, jsou jen dílčím krokem pro naplnění multikulturní výchovy v globalizujícím se a integrujícím se světě. Jsou ale důležitým prvním impulsem a jako takový jsou i studenty vnímány. Výsledkem projektu bude obsáhlá monografie, která vyjde začátkem roku 2008 a přinese řadu komparativních informací i praktických doporučení.

Podobně program „Kolem světa během 1 týdne/měsíce“ může naučit formou hry leccos o vzdálených i blízkých kulturách. Tak lze rozšiřovat vědomosti zeměpisné, historické, obecně kulturní, sportovní a další. Školní projekt „Pohybová kultura různých kontinentů“ byl realizován ve školním roce 2005/6 na jedné základní škole v Praze 6 za účasti 150 žáků

6. až 8. tříd. Cílem bylo seznámit je s pohybovými formami, které nejsou v ČR příliš známy. Pohybová nabídka byla nová a měla přispět k tomu, aby se žáci navzájem lépe poznali, snadněji spolupracovali a získali nové poznatky z oblasti sportu a her. Na začátku byli účastníci vždy seznámeni i s kontinentem, kterému se budou věnovat. Byli informováni o klimatu, ekonomických a sociálních rozdílech, o náboženství, situaci dětí v probírané oblasti ... Každému kontinentu bylo věnováno 4–5 hodin tělesné výchovy. Nabídnuty byly následující pohybové programy:

- Jižní Amerika
 - latinsko-americké tance (samba, rumba), indiánské hry
- Severní Amerika
 - frisbee, lacrosse, softball, street ball, country tance
- Austrálie
 - boogah (kolektivní míčová hra s přihrávkami), buroin: jin (míčová hra s dotyky protihráčů), aboriginský tanec, rugby
- Asie
 - kemari (kolektivní hra podobná fotbalu), kabbadi (stará hra pro zlepšení sebeobrany), prvky z jógy, karate a dalších bojových umění
- Afrika
 - tanec za doprovodu bubnů, domorodé hry s klacíky, kamínky, vytrvalý běh
- Evropa
 - tance polka a valčík, lední hokej, esky-mácké hry
- Severní Amerika a Evropa byly v jedné třídě prezentovány prostřednictvím historického představení s plavbou přes oceán, dobýváním nového území i spřátelením se s domorodými obyvateli a ukázkami vlastních her a sportů novým přátelům.

Školní projekt „Pohybová kultura různých kontinentů“ byl hodnocen žáky škol, stu-

denty na praxi i učiteli pozitivně (dotazníky, interview). Ukázalo se, že obsah hodin byl zajímavý a přitažlivý, žákům se líbilo nové a nezvyklé náčiní i pohybové obsahy, učitelé se inspirovali novými možnostmi.

Podobné projekty typu „Po stopách Julese Verna – Cesta kolem světa za 1 týden/měsíc“ mohou být realizovány za spolupráce učitelů tělesné, výtvarné i hudební výchovy, ale také zeměpisu, dějepisu, biologie a dalších. Zařazení podobné problematiky je vhodné např. před koncem školního roku, kdy jsou již napsané známky, ale výuka probíhá dál. Společný život, učení a sportování v multikulturním kontextu vytváří nové příležitosti pro všechny zúčastněné.

Na tento projekt pro základní školu navázal v roce 2007 další projekt s multikulturní tematikou v hodinách TV, který byl realizován na 7 českých gymnáziích (Louny, Tábora, Telč, 4 gymnázia v Praze) studenty FTVS UK během pedagogické praxe. Zúčastnění žáci byli ve věku 16–19 let. Vyplňovali dva dotazníky: první před začátkem multikulturního bloku (zkušenosti a postoje k cizincům a příslušníkům různých kultur), druhý dotazník po ukončení projektu (hodnocení netradičních hodin TV a atmosféry ve třídě). Také učitelé TV hodnotili realizovaný program prostřednictvím dotazníku. Výsledky ukazují, že studenti – muži mají často menší toleranci než ženy. Studentky byly celkově přístupnější a tolerantnější vůči cizímu a neznámému a projevíly také větší zájem o poznávání cizích kultur. Všichni dotázaní vyjádřili přesvědčení o legitimitě podobných programů ve výuce TV a většina z nich očekává podobný obsah i v budoucích hodinách tělesné výchovy. Pedagogové byli přesvědčeni o tom, že vyučovací hodiny s multikulturním obsahem mají pozitivní vliv na žáky. Současně vyjádřili i učitelé potřebu být v uvedené problematice proškoleni. K dispozici je nyní CD se všemi pohybovými nabídkami, které

byly v tomto projektu představeny. Dále se připravuje publikace s výběrem her a sportů, které by mohly rozšířit poznání o cizích pohybových kulturách.

Závěrem je možno říci, že vyrovnání se s odlišností je považováno v naší pluralis-

tické společnosti za klíčovou kvalifikaci. Je nesporné že sport může pomoci integrovat odlišné osoby i jevy, vychovávat k toleranci a spolupráci, vytvářet vhodné podmínky pro vzdělávání a výchovu kulturně kompetentních občanů.

Literatura:

- BURIÁNEK, J. Definice a cíle interkulturního vzdělávání [on-line 20. 1. 2007]. Dostupné na: [www <http://varianty.cz/download/doc/texts/13.pdf>](http://varianty.cz/download/doc/texts/13.pdf).
- ERDMANN, R. (Hrsg.). Interkulturelle Bewegungserziehung. In *Brennpunkte der Sportwissenschaft*. Sankt Augustin : Academia, 1999.
- FIALOVÁ, L. Evropský projekt COMENIUS na naší fakultě. *Hic Salta*, 2005, 11, č. 4, s. 7.
- FIALOVÁ, L. The Role of Sport and Gender in the Body Care in Czech Adults. In KOSIEWICZ, J.; OBODÝNSKI, K. (Eds.). *Sports Involvement in Changing Europe*. Rzeszow : Koraw, 2004, s. 94-99.
- FIALOVÁ, L. Znovunavrácení „Učitele národů“ na české území aneb Evropský projekt COMENIUS na naší fakultě. *Hic Salta*, 2006, 12, č. 3, s. 1.
- GIEß-STÜBER, P. Interkulturelle Erziehung als Aufgabe des Sportunterrichts – Stand und Perspektiven der Sportpädagogik. In *Integration durch Sport*. Dokumentation Fach Tagung 12. 10. 2002 in Freiburg, s. 7-15.
- GIEß-STÜBER, P. Der Umgang mit Fremdheit – Interkulturelle Bewegungserziehung jenseits von Ausgrenzung oder Vereinnahmung. In ERDMANN, R. (Hrsg.). *Interkulturelle Bewegungserziehung*. *Brennpunkte der Sportwissenschaft*. Sankt Augustin : Academia, 1999, s. 42-60.
- MRAZEK, J.; FIALOVÁ, L.; BYCHOVSKAJA, I. Health and physical activity in central and eastern Europe. *European Journal for Sport and Society*, 2004, 1, no. 2, s. 145-158.
- MRAZEK, J.; FIALOVÁ, L.; BYCHOVSKAJA, I. Individualisation, Sport and Body in Central and Eastern Europe. In ANDERS G., et. al. *European Integration and Sport*. Münster : LIT Verlag, 2004. s. 169-179.
- NOVÝ, I.; SCHROLL-MACHL, S. *Spolupráce přes hranice kultur*. Praha : Management Press, 2005.
- PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*. Praha : Portál, 2004. 199 s.
- PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova: Teorie – praxe – výzkum*. Praha : ISV, 2001, 211 s.
- ŠINDELÁŘOVÁ, J. *Sociokulturní zázemí žáků a studentů-imigrantů, přicházejících ze zemí s odlišnou kulturou*. Ústí nad Labem : Univerzita J. E. Purkyně, 2005. 64 s.
- ŠOTOLOVÁ, E. Vzdělávání romských dětí v ČR se zaměřením na přípravné třídy a romské pedagogické asistenty. *Pedagogika*, 2003, roč. 53, č. 1, s. 79-83.
- THOMAS, A. Kulturelle Bedingungen. In ROTH, E. (Hrsg.). *Enzyklopädie der Psychologie: Organisationspsychologie*. Göttingen, 1989, s. 186-201.
- THOMAS, A. *Psychologie Interkulturellen Handelns*. Göttingen, 1996.
- WALTEROVÁ, E. (rec.). Průcha, J. *Multikulturní výchova. Teorie – praxe – výzkum*. *Pedagogika*, 2002, roč. 52, s. 479-480.